

**ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НА
ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ**

У статті розглянуто особливості організації навчально-пізнавальної діяльності студентів, деякі аспекти організації навчально-пізнавальної діяльності на засадах компетентнісного підходу в умовах вищого навчального закладу.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, навчально-пізнавальна діяльність, навчання, самоосвіта.

В данной статье рассматриваются особенности организации учебно-познавательной деятельности студентов, некоторые аспекты организации учебно-познавательной деятельности на основах компетентностного подхода в условиях высшего учебного заведения.

Ключевые слова: компетентность, компетентностный подход, учебно-познавательная деятельность, обучение, самообразование.

This article characterizes the organization of student educational-cognitive activity and deals with some aspects of the educational-cognitive activity organization on the basis of competence-based approach in terms of higher academic institutions.

Key words: competence, competence-based approach, teaching and cognitive activities, training, self-education

Модернізація змісту вищої освіти в умовах інформаційного суспільства, яка здійснюється останніми роками, залежить від багатьох факторів і умов, які орієнтовані на виявлення резервних можливостей якості підготовки майбутніх фахівців. Виявлення резервних можливостей пов'язано з реалізацією компетентнісного підходу. Орієнтація студентів на розвиток умінь самоосвіти й організації навчально-пізнавальної діяльності на засадах компетентнісного підходу стала особливо актуальною у зв'язку з тим, що українська система вищої освіти має відповідати європейським стандартам у контексті вимог відповідно до Болонського процесу. Пріоритетним завданням сучасної вищої школи є підготовка фахівців з достатнім рівнем сформованості ключових компетенцій для ефективного здійснення в подальшому своєї професійної діяльності і самоосвіти протягом усього життя. Однак недостатня розробленість педагогічної складової, яка спрямована на розвиток умінь саме самоосвітньої діяльності студента в контексті реалізації ключових положень задекларованих компетентнісним підходом, як провідним у сучасній методології, вимагає розв'язання цілого ряду питань.

Суттєве значення для обґрунтування наукових підходів до визначення суті ключових компетентностей мають праці вітчизняних педагогів Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Овчарука, Л. Парашенко, О. Савченко, С. Трубаچهвої та інших учених. Суть поняття «компетентнісний підхід» сучасними педагогами-науковцями визначається як спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу є формування загальної компетентності, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має сформуватися у процесі навчання й містити знання, уміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості.

В умовах кредитно-модульної системи та орієнтації навчального процесу на потреби та запити суб'єктів навчання посилюється увага до проблем організації навчально-пізнавальної діяльності у межах самоосвіти та некерованого навчання. Ці питання через свою актуальність не залишилися поза увагою як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників.

Аспекти реалізації діяльнісного підходу щодо організації навчально-пізнавального процесу розроблено у працях педагогів та психологів А. Алексюка, Л. Виготського, В. Бондаря, О. Леонтєва, С. Рубінштейна, О. Савченка, М. Скаткіна, В. Онищука та інших. У своїх дослідженнях вони доводять положення про те, що у процесі навчання не тільки формуються певні знання, уміння, а й розвиваються здібності, відбувається становлення особистості, готовність до розв'язання практично значущих завдань.

Обґрунтування і розкриття компонентів навчально-пізнавальної діяльності вимагає звернення до компетентнісного підходу, в межах якого вивченням та конкретизацією складових результатів навчання займалися В. Бондар [1], В. Краєвський [3], В. Кремень [4], А. Хуторський [7], С. Єлканов [2] та ін.

Мета статті. На ґрунті психолого-педагогічного аналізу досліджуваної проблеми визначити специфіку організації навчально-пізнавальної діяльності студентів на засадах компетентнісного підходу у сучасних умовах вищої освіти.

Компетентність – це не лише тільки знання, це інтеграція знань, умінь і навичок, уміння діяти професійно в екстремальній ситуації. Справа в тому, що компетентність не можливо сформувати лише шляхом здобуття знань. Слід зауважити, що компетентність – це надпредметне поняття, тобто воно не пов'язано з певним предметом. Компетентність здобувається у процесі вивчення різних предметів, це є певна інтеграція, тому компетентності, вироблені на ґрунті одного предмету, екстраполюються на інший предмет. Компетентність слід формувати лише у справі, коли студент є суб'єктом діяльності. Іншими словами, коли студент вивчає предмет, він повинен розв'язувати конкретні практичні завдання, але надалі

напрацьовувати в собі певні базові основи, що забезпечили б формування особистісних якостей, які у подальшому можна було б переносити й у реальну діяльність.

Компетентнісний підхід протиставляється вченими, які відстоюють його положення знанням, умінням і навичкам, невеликом яких є певне переваження фактичного, інформаційного елементу, недостатність застосування знань у різноманітних ситуаціях для виконання практичних і теоретичних завдань. Перехід до компетентнісної освіти означає переорієнтацію з процесу на результат у діяльнійсному вимірі. Тому він тісно пов'язаний з особистісно орієнтованим і діяльнійсним підходами до організації і здійснення навчання [6].

У педагогічній літературі термін «навчання» трактується неоднозначно. Так, наприклад, у дидактиці він уживається насамперед у зв'язку з пізнавальною діяльністю. Саме тому поняття «навчально-пізнавальна діяльність», за Г. Щукіною [9], найбільш повно характеризує процес навчання, тобто це спеціальна діяльність, спільна діяльність, форма співробітництва того, хто навчає, і того, кого навчають, а головне те, що в ній відбуваються пізнавальні процеси і процеси соціалізації.

Виходячи із загальної теорії діяльності, ми розглядаємо її діяльність як основу навчального процесу, без якої неможлива передача досвіду від покоління до покоління. Процес навчання передбачає обов'язковість наявності таких форм діяльності, де одна – навчальна, а інша – пізнавальна. Обидві форми діяльності необхідні, оскільки саме вони складають суть навчального процесу. Розмежування діяльності у поміжній навчального процесу вимагає диференціації таких понять, як «навчальна діяльність» і «пізнавальна діяльність».

Без навчальної діяльності, як і без праці, суспільство не може розвиватися. «Навчальна діяльність» включає одночасно і діяльність того, кого навчають, і діяльність того, хто навчає. Сутність такого розуміння полягає в тому, що за для забезпечення ефективної навчально-пізнавальної діяльності необхідною умовою є співробітництво вчителя і учня в досягненні загальних цілей, що є найважливішою характеристикою навчальної діяльності. У навчальному процесі той, кого навчають виявляє активність, самостійність у навчанні, пізнавальний інтерес, який спонукає до активності і самостійності.

Феномен діяльності в педагогіці, за Г. Щукіною [9], конкретизується у процесі навчання таким чином: 1. Здійснюється обмін досвідом діяльності, її видами, засобами, що сприяє збагаченню діяльності кожного, оцінці й актуалізації особистих можливостей, а також підвищенню її мотивації. 2. Розвиток діяльності (виконавська, активно виконавська, активно самостійна, творчо самостійна) обумовлює поступовий розвиток особистості. 3. Зміна характеру діяльності впливає на зміну позиції того, кого навчають. 4. Рівень саморегуляції – основний показник і механізм особистості, як формується, становлення якої обумовлено зміною регулятивних механізмів (зовнішніх і внутрішніх). 5. Міжсуб'єктні стосунки учитель-учень зумовлюють саморегуляцію учня, найважливішими особистісними утвореннями якої є: активність, самостійність, пізнавальний інтерес. 6. Самоаналіз навчання демонструє активне й свідоме включення у навчальну діяльність учня, висунення особистих суджень, зацікавленість в інтенсивності навчального процесу, що характеризує більш високий рівень навчання.

Таким чином, у навчальному процесі на основі різних видів і форм діяльності здійснюється систематичне й послідовне формування тих особистісних утворень, які підводять до саморегуляції і до утвердження позиції суб'єкта навчальної діяльності.

Як зазначалося вище, у дидактиці поняття «навчання» вживається у контексті таких понять як з пізнавальною діяльністю та процес пізнання, до того ж наголошується на тому, що інтерес до нього виникає на основі усвідомленого мотивування. Мотивація пізнавальної діяльності характеризує ставлення людини до того чи іншого виявленню дійсності і пов'язана з появою потреби пізнання. Інтерес є вираженням спрямованості свідомості людини на розуміння явищ об'єктивної дійсності, що можливо завдяки наявності взаємопов'язаних систем її відображення. Інтерес і мотиви для навчального процесу є основою, на якій виникають, закріплюються й розвиваються знання, навички та практичний досвід студентів. В основі будь-якої діяльності лежить потреба, тож саме потреба стимулює пізнавальну діяльність. Початковий момент пізнання завжди пов'язаний з виникненням потреби, а основною закономірністю процесу навчання є задоволення цієї пізнавальної потреби. Мотивація, інтерес, потреба пізнання – усе це необхідні умови навчальної діяльності. Складним гносеологічним питанням сучасної дидактики та практики навчання є суперечливість навчального процесу. Оскільки навчання властиві суперечності, то й для пізнавальної діяльності їх наявність є фактом. Найбільш прозорим протиріччям пізнання є протиріччя між особистим досвідом і науковими знаннями, які набуваються. Протиріччя між необхідністю й можливістю розв'язувати поставлену задачу вимагає пошуку додаткових засобів, шляхів діяльності, напруження моральних й інтелектуальних сил, подолання труднощів, залучення пізнавального інтересу. Рушійною силою навчального процесу, наближення до істини є внутрішнє протиріччя, яке об'єктивно існує протягом усього процесу навчання. Протиріччям, яке спонукає до навчання, є протиріччя між завданнями, які зростають, вимогами навчання й наявністю можливостей задовольняти ці потреби й розв'язувати більш складні задачі. Ускладнення процесу навчання незаперечно й обов'язкове. Що стосується активності навчання, то вона формується у процесі пізнавальної діяльності й характеризується прагненням до пізнання, розумовим напруженням і виявленням морально-вольових якостей, тож власне активність суб'єкта навчання впливає на якість його пізнавальної діяльності.

Організацію навчально-пізнавальної діяльності студентів, спираючись на дослідження О. Малихіна[5], розглядаємо як складний об'єкт дослідження й певний об'єктивно і реально існуючий феномен сучасного освітнього процесу, як складну педагогічну систему. Таке бачення дозволяє розглядати організацію навчально-пізнавальної діяльності студентів на засадах компетентнісного підходу як оптимальне інтегративне використання традиційних і новітніх інноваційних форм, методів і засобів навчання,

спрямованих на ефективне й результативне засвоєння знань і способів їх здобуття на рівні професійного, фахово-предметного, методичного й загальнокультурного аспектів. Інтегративне використання традиційних і новітніх інноваційних форм, методів і засобів навчання не обмежує, а лише задає пріоритетний напрям організації навчально-пізнавальної діяльності. Разом з тим О. Малихін [5] зауважує на необхідності залучення діяльнісного підходу в подальшій розробленні проблеми організації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Діяльнісний підхід зумовлює таку організацію діяльності суб'єкта, у якій він виступає активним у пізнанні, праці, спілкуванні, своєму власному розвитку.

Зважаючи на викладене вище, можна стверджувати, що навчально-пізнавальна діяльність вимагає від студентів наявність високого рівня мотивації навчання, самостійності, пізнавального інтересу, потреби, свідомого розвитку відповідних інформаційно-технологічних умінь. Під організацією навчально-пізнавальної діяльності студентів ми розуміємо процес педагогічних впливів, які направлені на її формування, удосконалення і систематизацію. Їх організує й регулює вчитель у процесі досягнення мети навчання у вищих навчальних закладах з урахуванням індивідуальних особливостей тих, кого навчають, а також умов середовища. Ми вважаємо, що організація навчально-пізнавальної діяльності студентів буде успішною, якщо вона буде сприяти підвищенню пізнавальної мотивації, пізнавальної активності, самостійності й, як результат, більш успішному засвоєнню інформації. Організація навчально-пізнавальної діяльності студентів є досить складним і багатоаспектним процесом, що потребує подальшого вивчення. Як цілісна система, організація навчально-пізнавальної діяльності є складним утворенням функціональними компонентами якого є мотиваційно-цільовий, організаційно-структурний, процесуально-діяльнісний, контрольний-оцінювальний, аналітико-прогностичний і рефлексивний, що перебувають у постійній динамічній взаємодії.

Отже, можна зробити висновок про те, що запровадження компетентнісного підходу до формування змісту сучасного освітнього процесу і організації навчально-пізнавальної діяльності студентів є нагальною потребою і одним із шляхів оновлення змісту освіти й узгодження його з сучасними потребами.

Література

1. Бондар В. І. Дидактика: [навч. посіб.] / Володимир Іванович Бондар. – К. : Либідь, 2005. – 264 с.
2. Елканов С. Б. Основи професіонального самовоспитання будущего учителя / Самсудин Бутохович Елканов. – М. : Просвещение, 1989. – 189 с.
3. Краевский В. В. Методология педагогического исследования. пособие для педагога-исследователя / Володар Викторович Краевский. – Самара : Изд-во СамГПИ, 1994. – 165 с.
4. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / Василь Григорович Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 447 с.
5. Малихін О. В. Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів: теоретико-методологічний аспект : монографія / Олександр Володимирович Малихін. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2009. – 307 с.
6. Хоружа Л. Л. Компетентнісний підхід в освіті: ретроспективний погляд на розвиток ідеї / Л. Л. Хоружа // Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка : зб. наук. праць / редкол.: І. Д. Бех, З. Ф. Сіверс Е. В. Белкіна та ін. – К. : КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2007. – № 7. – 202 с.
7. Хуторской А. В. Современная дидактика : [учебн. пособ.] / Андрей Викторович Хуторской. – М. : Высшая школа, 2007. – 639 с.
8. Шамова Т. И. Активизация учения школьников / Татьяна Ивановна Шамова. – М. : Педагогика, 1982. – 208 с.
9. Щукина Г. И. Роль деятельности в учебном процессе: [кн. для учит.] / Галина Ивановна Щукина. – М. : Просвещение, 1986. – 142 с.